

Aura Christi

Catedralele de litere ale lui Ianoși

Domnul profesor Ion Ianoși este cunoscut de câteva decenii publicului larg; este doctor în filosofie, predă de câteva decenii Istoria mentalităților, filosofia, estetica; a predat mai multe cursuri, deci; predă și la ora actuală. Este autor a mai bine de 30 de cărți; a format zeci de generații de studenți. Apropo... surpriza mea este că în ultimul timp, de când ies tot mai frecvent din turnul meu de fildeș, cunosc din ce în ce mai mulți tineri și mai puțini tineri care sunt, au fost sau își doresc să fie studenți ai Domnului profesor. Domnul Ion Ianoși este un cărturar atipic, izbutește performanța de a sparge tiparele. Este – cel puțin în mintea mea – prototipul cărturarului dat de modelul Mittel Europa, și în acest sens, e vorba de o rară avis; e vorba de un dublu minoritar, considerat printre români ba evreu, ba ungur, printre evrei – un român „convins”, iar printre unguri, fie român, fie evreu. E născut la Brașov acum exact 77 de ani, într-o familie de burghezi pur-sânge; cu toate acestea însă nu are simțul proprietății, dar absolut deloc! A fost nevoit, apropo, să părăsească vila în care a locuit câteva decenii, a renunțat la o bună parte din cărți, mobile, obiecte; le-a dăruit studenților, neregretând o clipă că se desparte de niște lucruri la care nu este exclus că ținea, totuși. Își face studiile la Sankt Petersburg, pe atunci Leningrad. Este primul doctor în filosofie din România. A avut de câteva ori șansa de a pleca și de a rămâne – în plină dictatură neagră – peste hotare. Și de fiecare dată s-a reîntors acasă, la familia lui, la studenții care îl așteptau, la doctoranzii d-sale.

Revista *Contemporanul Ideea Europeană* i-a dedicat un spațiu generos în toamna anului trecut, cu convingerea că acest mare cărturar

și acest model unic merită mult mai mult, deși dosarul s-a dovedit, spre bucuria noastră, mai amplu decât îl gândi-sem din capul locului. Eu am realizat un dialog cu domnul profesor Ion Ianoși, un dialog în cadrul căruia încercam să-i schițez un portret – ceea ce voi încerca și de data aceasta împreună cu invitații de astăzi ai Fundației Culturale Ideea Europeană și ai revistei Contemporanul: domnul profesor Adrian-Paul Iliescu, domnul Gabriel Dimisianu, critic și istoric literar, domnul profesor Mircea Martin și domnul academician Nicolae Breban.

De ce îl considerăm pe domnul Ion Ianoși un model european? Eu m-am apropiat în ultimii ani de domnia sa; domnul profesor m-a onorat cu o prietenie foarte caldă; e un prieten de nădejde, la bine și la rău. Am descoperit un mare cărturar, un cărturar apt de se înzidi în destinul său, într-un destin de primă mână, într-un destin major, un cărturar care a avut constanța, fidelitatea, curajul – îmi aleg bine cuvintele – de a-și construi acest destin în lumina câtorva spirite, a câtorva sfinți. E vorba de Thomas Mann, e vorba de Feodor Mihailovici Dostoievski și de Lev Tolstoi. De fapt cele trei cărți scrise despre acești sfinți ai literaturii universale, sunt trei monografii de prim nivel, trei capodopere, cvasicopleșitoare prin documentarea amplă, prin nivelul și profunzimea analizei, prin faptul că fiecare dintre scriitorii citați și recitați de o viață sunt văzuți în contextul istoric, social, cultural, în care au scris. Încă ceva. Ion Ianoși, spre deosebire de nu puțini confrăți ai d-sale, are tone, megatone de timp; sunt convinsă că are timp doar acela care posedă o vocație foarte pu-ternică, o vocație adevărată, o vocație care rezistă intemperțiilor, tornadelor destinale, istorice etc.

...Cred că singura ideologie a Domnului profesor Ion Ianoși este cultura. Slujirea culturii. Zilele trecute, în timpul unei discuții, d-sa se minuna – da, se minuna, adică avea reacția potrivită pentru un superior slujitor al culturii – că Shakespeare a scris Richard al III-lea la 28 de ani, iar Hamlet – la numai 35, și afirma că noi suntem niște inși mărunți pe lângă acest uriaș monstru; nu ne rămâne, spunea domnul profesor, decât să fim recunoscători, să fim fericiți că ni s-a dat acest enorm dar, darul de a sluji cultura, de a o propaga, de a o răspândi... [...]

Ion Ianoși este un personaj atipic; e un nordic creat după așa-zisul tipar impus de Mittel Europa, e un personaj care stârnește reacții foarte diferite dat fiind deciziile luate, opțiunile pe care le are. Într-o perioadă în care era foarte în vogă Karl Marx, Ion Ianoși a scris trei tratate asupra sublimului. Cine mai vorbește în ziua de astăzi, Dumnezeuule, despre sublim? Cine mai este interesat de o asemenea temă, cu excepția câtorva indivizi? Alt exemplu. Într-o perioadă în care Thomas Mann era taxat drept un ins uscat, sec, iar opera d-sale era considerată drept – cum se spunea? – „făcută”, Ion Ianoși aruncă pe piața literară – pe piața de litere – o monografie despre Thomas Mann. Ion Ianoși a mers

- în ciuda sa, probabil - tot timpul sau aproape tot timpul împotriva curentului. E surcică din trunchiul marilor spirite educate să ducă la bun sfârșit un lucru anume, și să-l facă ireproșabil. Absolut ireproșabil. Sau cu vorbele unui personaj al meu din ciclul epic Vulturi de noapte - este obișnuit să șlefuiască un lucru până acela devine „rotund”, adică cvasidesăvârșit, intangibil.

Pe întinderea anului trecut Editura Ideea Europeană a editat trei volume care au fost scrise, cu excepția unuia, de Ion Ianoși. Mă refer la Dostoievski și Tolstoi · Poveste cu doi necunoscuți, Dostoievski · Tragedia subteranei și antologia ce conține texte alese și adnotate de d-șă, Karl Marx în 1234 fragmente. Trebuie să vă spun că Ion Ianoși este unul dintre foarte puținii autori care își lucrează cărțile cu foarte multă atenție, le corectează de nenumărate ori, apoi, după ce redactorul tehnic și stilistul introduce corectura pe varianta finală a textului, și scoate cartea pe calc, Ion Ianoși, respectându-i-se dorința, vine la redacție și confruntă încă o dată corectura sa cu macheta finală; este unul dintre cei mai pedanți autori cultivați de redacția noastră. (Și, recunosc nu fără plăcere [râde], că este unul dintre cei mai iubiți autori. Când vin Janina și Ion Ianoși la redacție, știm cu toții că acea zi va fi deosebită de altele; vom avea parte de atenție și, da, de iubire.) De ce spun acest lucru? Pentru că sunt foarte puțini scriitorii care să „tremure” pentru o virgulă, pentru

o greșeală, fie ea și insignifiantă; se știe că uneori greșelile pot fi fatale pentru un text. Nu mai țin minte cine spunea că o greșeală poate ucide un poem; avea dreptate! Exagerez, însă foarte puțin. Ianoși, așadar, este un perfecționist prin definiție. Știu că atunci când nu-i va conveni, nu-i va plăcea ceva anume într-un text, îl va lucra, îl va redacta, îl va rescrie la nesfârșit; chiar după publicarea acestuia nu va înceta – atunci când nu-i găsește! – să-i inventeze cusururi, și asta nu pentru că ar fi un spirit nemulțumit ori pentru că ar avea un caracter acrimogen. Nici pe departe. Ci fiindcă, în siajul lui Fichte, va miza tot timpul pe caracterul perfectibil al fiecărui lucru. Apoi... Ianoși nu se pierde în lucruri minore; are inspirația de a alege, cum se spune, grâul de neghină, are și forța de a construi catedrale într-o țară în care blocuri începute acum mai bine de un deceniu zac în paragină. E drept că, da, catedralele d-sale sunt din litere, dar cu atât mai durabile rămân.

Mai, 2005